

Curzon, och underhusledaren Baldwin. Efter att ha inhämtat några av de främsta ministrarnas råd vände sig kungen till Baldwin, bestämd av uppfattningen att en ministärs ledare bör ha säte i underhuset; sedan dess har någon osäkerhet på denna punkt inte förelagat. I januari 1924, sedan nyval hållits, avgick Baldwin efter ett misstroendevotum från majoriteten av liberaler och labour. Utan att ens Baldwin rådfrågades gick budet till MacDonald, vars parti var starkare än det liberala; trots att liberalerna höll en utslagsgivande mellanställning. Då MacDonalds andra regering bröts sönder under finanskrisen 1931 var monarkens inflytande en viktig faktor vid tillkomsten av den s. k. nationella regering som stod under MacDonalds formella chefskap, men i realiteten stöddes av konservativa och liberaler. Det är visserligen helt oriktigt att som Laski tala om en "palatsrevolution" i detta fall — initiativet kom snarast från liberalen Samuel — men sannolikt hade denna regering inte kommit till stånd utan kungens uppmaningar och uppmuntran.

Under den stora konflikten kring överhusets ställning och den irländska frågan ställdes monarken inför besvärliga avgöranden. För det andra nyvalet 1910 begärde regeringen ett hemligt löfte om kun-

gens medverkan till utnämning av det antal pärer som kunde behövas för att slå ned överhusets motstånd mot en inskränkning av dess makt. Efter stor tvekan sade kungen ja, ehuru han utan tvivel kunde ha vägrat att binda sig för framtiden och därmed ha framkallat ministären Asquiths avgång; Asquith, och i någon mån även monarken, har klandrats för denna enastående handling. Före det slutliga antagandet av lagen om självstyrelse för Irland 1914 — sedan annullerad på grund av världskriget — önskade kungen en ny parlamentsupplösning, men ville inte gå till ett regeringsskifte för att framkalla den.

Nicolsons bok är ännu ett auktoritativt vittnesbörd om att monarken har betydelsefulla praktiska uppgifter — inte bara är en symbol — i engelskt statsliv. Engelsk parlamentarisk praxis har emellertid varit på en gång klarare och, vad monarkens funktioner beträffar, mera restriktiv än svensk. Sådana åtgärder eller anspråk som innefattades i den svenska monarkens förklaringar i februari 1940 (Finlandsfrågan) och på Gustaf Vs 85-årsdag 1943 har inte förekommit i England och skulle där med all säkerhet mötas med häpnad och kritik.

HERBERT TINGSTEN.

D • N

24/8 1952

Folket vill folkomröstning

Den redogörelse för ett antal opinionsundersökningar som i går lämnades i Dagens Nyheter visar att en stabil och överväldigande majoritet önskar en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet. Vid fyra undersökningar under åren 1947—1952 har mer än två tredjedelar av dem som svarat på den framskällda frågan uttalat sig i denna riktning. Det senaste resultatet, från i somras, är det mest positiva, med 60 procent av alla tillfrågade för och endast 16 procent mot folkomröstning i "vissa särskilt viktiga frågor". Denna starka anslutning till folkomröstningskravet tyder på att den relativt livliga debatten under det senaste året i hög grad ökat intresset för saken.

Inom de härskande partiernas — och särskilt socialdemokratiens — ledning i regering och riksdag står man emellertid likgiltig eller avvisande. Socialdemokraterna har sedan årtionden folkomröstning på programmet, nära 75 procent av de socialdemokratiska väljarna med någon uppfattning i frågan önskar att programmet skall realiseras — men partiets ministrar och riksdagsmän är kyliga. Hur lättsinnigt denna stora demokratiska sak behandlas framgår bäst av att statsministern och efter honom Morgon-Tidningen vid vårens debatt förklarade att man tog tillräcklig hänsyn till folket genom att anordna fria val; man bröstdade sig över att det inte var fråga om att begränsa medborgarnas rätt att välja folkrepresentation.

Denna hållning är tydligen betingad av två huvudskäl. Å ena sidan fruktan för folket. Det kan med säkerhet antas att här som på andra håll folkmajoriteten i vissa fall har en annan mening än riksdagsmajoriteten; att, fastslå detta genom folkomröstning innebär en begränsning av representationens makt till folkets fördel, en begränsning av partiledningarnas herravälde över huvud. Å andra sidan utgår man från att det folkliga kravet på ökat direkt inflytande inte är så energiskt att det i nämnvärd mån skall påverka väljarnas uppträdande vid valen.

I stort sett har man sannolikt rätt i detta: de svenska väljarna röstar alldeles övervägande i enlighet med en traditionell uppdelning i partier,

oberoende av sina särmeningar i vissa bestämda frågor. Men det är just på grund av denna tendens till rutinmässig parti-röstning som rätten för väljarna att i vissa fall ta ställning till isolerade sakfrågor är av så central betydelse.

I flera länder har en liknande situation förelagat: representationerna har varit ovilliga att beskära sin makt, medan medborgarna i gemen krävt folkomröstning i skilda former. Såväl i Schweiz som i USA har så varit fallet; folkomröstningsinstitutet har avpressats representationen av folket. Då majoritetsval finns har väljarna ett gott påtryckningsmedel genom möjligheten att begära klart besked av de tävlande kandidaterna. I Sverige med dess proportionalism utan något inslag av röstning på person är denna metod knappast användbar — kandidaterna är till stor del okända för valmännen, och deras uppfattning i speciella frågor blir inte diskuterad eller markerad. Den enda utvägen är här att de riktningar som önskar folkomröstning driver fram saken i den allmänna politiska debatten och därigenom förmår den ovilliga majoriteten av politiker att bekänna kort — att denna majoritet i längden skulle vägra att genomföra en reform som har stöd av folkets flertal är osannolikt. På socialdemokratiskt håll är man orolig för en sådan debatt, man vill lägga hela frågan till handlingarna, det framgår av en rad uttalanden; detta bör egga oppositionen att öka sina ansträngningar och inte låta saken avvecklas i slöhetens tecken. Varför inte utmana till debatt just i denna fråga, i radio och på valmöten?

Då de båda oppositionspartierna begär folkomröstning är det förvisso till en del därför att de räknar på att institutet i vissa fall skall komma dem själva till godo. Men detta gör inte deras krav mindre befogat; de principiella skälen är starka och utslagsgivande och kan inte av motståndarna med framgång avvisas. Alldeles särskilt är detta fallet i dagens läge, då socialdemokratin, samtidigt som den är olustig inför en folklig maktutvidgning, genomför en valreform som avser att ge partiet ett antal gratismandat, att ge det majoritet i andra kammaren på en minoritet av valmännens röster.